

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ОЧИЛОВ Ўткир Сайфуллоевич**
ҲУҚУҚ РАМЗЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ЗАМОНАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НАТУРАЛИЗМ:
ҲУҚУҚНИНГ АХЛОҚИЙЛИГИ ДАРАЖАСИ МАСАЛАСИ 8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 2. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**
МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТИДА УЛУШ, УЛУШНИ (УЛУШИНИНГ БИР
ҚИСМИНИ) БЕГОНАЛАШТИРИЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚ ИШТИРОКЧИЛАР ЎРТАСИДА
ЮЗАГА КЕЛАДИГАН НИЗОЛАР 14
- 3. ШАМСИДДИНОВА Озода Буриевна, КАРИМОВА Зулфизар Лочиновна**
ЖИЛЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ИМУЩЕСТВЕННЫХ
ПРАВООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СУПРУГАМИ 26
- 4. ЯКУБОВА Ирода**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ЖАМОАВИЙ БОШҚАРУВ
ТАШКИЛОТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ АЙРИМ МАСАЛАЛАР 32

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 5. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА МЕДИАТИВ КЕЛИШУВ ВА КЕЛИШУВ БИТИМИНИНГ
ЎХШАШ ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ 40

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 6. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА
МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 46

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. ШАЙЗАКОВ Шодияр Ибрагимович**
ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪМУРИЙ СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЮҚОРИ СУД ИНСТАНЦИЯСИДА
ҚАЙТА КЎРИШДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 53

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОЧИЛОВ Хасан Рашидович**
ЖИНОЯТ ТАРКИБИ ТУЗИЛИШИ ГЕНЕЗИСИ 62
- 9. МАВЛОНОВ Темур Анвар ўғли**
ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН МУЛКИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ
ТУШУНЧАСИ ВА ТАРИХИ 70

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

10. РОЗИҚОВ Илҳом Истамович ЖИНОИЙ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	78
11. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна ИШТИРОКЧИЛИҚДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	84
12. НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ	90
13. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	96
14. ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ.....	103

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15. YUNUSOV Khaydarali CONTRIBUTIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS TO THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC SCIENCES: SARAKHSI – FOUNDER-FATHER OF INTERNATIONAL LAW.....	108
---	-----

МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИ

16. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДОИР АЙРИМ МАСАЛАЛАР	116
17. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ	122
18. КАРИМОВА Мадина Мирзаджановна РАҚАМЛИ НОТАРИАТ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА ИСТИҚБОЛ.....	133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович, ЯРАШЕВ Нодирбек ГЕРМАНИЯ ВА БУЮК БРИТАНИЯДАГИ ҚОРПОРАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	140
20. БАЗОРОВ Миркомил Махмудович, ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА	148

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

РОЗИҚОВ Илҳом Истамович

Бухоро вилояти юридик техникуми ўқитувчиси

E-mail: ilhomroziqov5@gmail.com

ЖИНОЙ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): РОЗИҚОВ И.И. Жиноий жазоларни қўллаш самарадорлигини оширишнинг назарий ва амалий масалалари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2022) Б. 78-83.

 1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-1-10>

АННОТАЦИЯ

Ҳозирги кунда кўпчилик давлатлар, шу жумладан Ўзбекистоннинг ривожланиш тарихи шахс ҳуқуқ ва эркинликлари институтининг ривожланиши ва такомиллашуви билан чамбарчасдир. Инсонпарварлик ижтимоий муносабатларнинг ривожланиш даражасига фаол таъсир кўрсатувчи кадриятлар йўналишидир. Мазкур тамойил инсон ва умуман, жамиятнинг ҳар томонлама ривожланишига қулай шарт-шароит яратиш орқали давлатнинг алоҳида шахслар билан ўзаро муносабатлари даражасини белгилаб беради. Ушбу мақолада асосан жиноят ҳуқуқида жазо самарадорлигини оширишнинг назарий ва амалий жиҳатларига урғу берилиб, жазоларни инсонпарварлаштириш, уларни жамият талабига мос равишда янгилаш, жазони қўллашда жиноят қонунида мавжуд коррупцаген нормаларни бартараф этиш, суднинг ихтиёрига боғлиқ факторларни имкон қадар қисқартириш масалалари бўйича сўз юритилади.

Калит сўзлар: жазони қўллаш самарадорлиги, жиноят, жазо, инсонпарварлик тамойили, давлат, инсон, жамоатчилик назорати, тарафлар розилиги, кенг жамоатчиликка ошкор этиш.

РОЗИКОВ Ильхом Истамович

Преподаватель Бухарского областного юридического техникума

E-mail: ilhomroziqov5@gmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ УГОЛОВНЫХ НАКАЗАНИЙ

АННОТАЦИЯ

Сегодня история развития многих стран, в том числе и Узбекистана, тесно связана с развитием и совершенствованием института прав и свобод личности. Гуманизм – это линия ценностей, активно влияющая на уровень развития общественных отношений. Этот принцип определяет уровень взаимодействия государства с личностью путем создания

благоприятных условий для всестороннего развития человека и общества в целом. В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты повышения эффективности наказания в уголовном праве, гуманизация наказаний, их модернизация в соответствии с потребностями общества, устранение коррупционных норм в уголовном праве, снижение факторов, связанных по усмотрению суда.

Ключевые слова: эффективность наказания, преступление, наказание, принцип гуманности, государство, человек, общественный контроль, согласие сторон, разглашение общественности.

ROZIKOV Ilkhom

Lecturer at the Bukhara Regional Law College

E-mail: ilhomroziqov5@gmail.com

THEORETICAL AND PRACTICAL ISSUES OF INCREASING THE EFFICIENCY OF APPLICATION OF CRIMINAL PUNISHMENTS

ANNOTATION

Today the history of the development of many countries, including Uzbekistan, is closely related to the development and improvement of the institution of individual rights and freedoms. Humanism is a value direction that actively influences the level of development of social relations. This principle determines the level of interaction between the state and individuals through the creation of favorable conditions for the full development of a person and society as a whole. This article discusses the theoretical and practical aspects of increasing the effectiveness of punishment in criminal law, the humanization of punishments, their modernization in accordance with the needs of society, the elimination of corruption norms in criminal law, and the reduction of factors related to the discretion of the court.

Keywords: effectiveness of punishment, crime, punishment, principle of humanity, state, person, public control, consent of the parties, public disclosure.

Миллий давлатчилигимизни ташкил қилиш, мамлакатимизда инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат қуриш, ҳуқуқбузарликка ва жиноятчиликка қарши курашни кучайтириш халқимиздан, илм аҳлидан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимларидан катта меҳнат, изланиш, шижоат талаб қилади. Бинобарин, ҳозирги даврда мамлакатимиз ҳуқуқшунос олимлари олдида турган муҳим вазифалардан бири – миллий давлатчилик ва қонунчилигимизнинг назарий асосларини яратиш, мавжудларини эса янада такомиллаштиришдан иборатдир. Бу вазифани халқимизнинг давлатчилик ва қонунчилик тарихига мурожаат қилмасдан, ўтмиш сабоқларидан тегишли хулоса чиқармай ҳал қилиш мушкул. Бунинг учун айти пайтда бизда барча имкониятлар мавжуд.

Янги Ўзбекистон жамиятида жазоларни инсонпарварлаштириш, жиноят ва жиноят процессуал қонунчилиқни қайта кўриб чиқиш бўйича бир неча бор такрорланган бўлсада, мазкур соҳада ҳанузгача кўзга кўринарли салмоқли ишлар амалга оширилмаяпти. Ваҳоланки, мазкур вазифаларни амалга ошириш учун республика президенти Ш.Мирзиёевнинг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги фармони асосида 2018 йил 14 майда “Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиқини такомиллаштириш концепцияси” қабул қилинган [1, Б.4]. Ушбу концепцияга кўра, жазолар тизими ва уларни тайинлаш механизмларини қайтадан кўриб чиқиш, эскирган ҳамда замонавий талабларга жавоб бермайдиган жазолар шакли ва турларини чиқариб ташлаш асосий вазифа қилиб белгиланган.

Бундан ташқари, Давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятининг очиқлиги ва шаффофлиғини, ахборот олиш эркинлиғини таъминлаш орқали жамоатчилик назоратини

такомиллаштириш, шунингдек, 2017—2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган вазифаларни амалга ошириш юзасидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Давлат органлари ва ташкилотларининг фаолияти очиклигини таъминлаш, шунингдек, жамоатчилик назоратини самарали амалга оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 16 июнь 2021 йилдаги фармони [2, Б.3] қабул қилинган бўлиб, мазкур фармоннинг 14-банди “б” кичик бандида “манфаатдор давлат органлари ва ташкилотлар билан биргаликда 2021 йил 1 декабрдан бошлаб “тарафларнинг розилиги билан фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда жамоат тартибига тажовуз қилувчи, аҳоли соғлиғини сақлаш, экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва табиатдан фойдаланиш соҳасидаги, шу жумладан давлат хизматчиларининг касбий фаолияти билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларга оид ишлар, шунингдек, айрим оилавий низоларга оид фуқаролик ишлари бўйича суд мажлислари (ёпиқ суд мажлислари бундан мустасно)” телеканаллар, шунингдек, Интернет тармоғи орқали жонли эфирга узатилишини таъминлаш вазифаси юклатилган.

Чунончи, мазкур фармоннинг ҳозирги кунда долзарблиги мен томонимдан мақолада илгари сурилган “Инсонпарварлик тамойилига асосланган жамоатчилик таъсири жазо назарияси”нинг туб моҳиятини ташкил этиб, тарафларнинг розилиги асосида уларга оид бўлган маълумотларни телеканаллар ва Интернет тармоғи орқали узатиш масаласининг асослилигини қуйидаги изоҳлар орқали таҳлил қиламиз.

Аввало «Инсонпарварлик тамойилига асосланган жамоатчилик таъсири жазо назарияси деганда, жиноят содир этган шахсга нисбатан давлат томонидан ҳуқуқни қўллаш фаолияти ҳақида жиноят процесси иштирокчиларидан ташқари бошқа шахсларнинг хабардор бўлиши инсоннинг табиий ҳуқуқларига тажовуз саналади (айбдордан психологик қасос олиш). Бунда жамоатчилик учун ошкоралик таъминлашда инсонпарварлик жазо назарияларининг тамойилларига мурожаат қилиниб, жиноят содир этган деб эътироф этилаётган шахсларнинг розиликлари, шунингдек жиноят иши бўйича ҳуқуқни қўллаш учун масъул бўлган давлат ходимларининг рухсати билан амалга оширилиши тушунилиши, бу қоидага истисно тариқасида “Ижтимоий персонификация”га учраган жиноятларни, яъни бутун жамият, худди битта шахс каби, жиноятни ўзларига нисбатан содир этилган деб ҳисобланган ҳолатлардагина (мисол учун давлатга қарши жиноятларни, террор, экстремизм ва ҳ.к), жиноятни содир этган деб эътироф этилган шахсларнинг розилигисиз, жиноят ишини юритишда ҳуқуқни қўллаш учун масъул давлат ходимларининг рухсати асосида кенг жамоатчиликка ошкор қилиш (бунда жамиятга нисбатан жиноят содир этган шахсга жамоатчилик фикри ҳам асосий жазодан ташқари қўшимча равишда алоҳида руҳий-психик босим сифатида таъсир кучига эга бўлади) тартибини қиритиш лозим» [3, Б.74].

Тарихдан маълумки, мамлакатимиз ҳудудида гоҳида яхлит, гоҳида бир-биридан мустақил тарзда фаолият кўрсатган давлат ёки давлатларнинг маъмурий бошқаруви, иш услублари-ю сиёсий тузуми узоқ йиллар давомида шариат қонунларига бўйсундирилган. Бинобарин, маҳкумнинг ахлоқан тузалишини узоқ кутгандан кўра, ўз даври учун оммага жуда тез таъсир қиладиган, керак бўлса қўрқув ва даҳшатга соладиган, жисмоний азоб-уқубат берадиган жазоларнинг самарасига кўпроқ эътибор қаратилган ва фойдаланилган. Жазонинг ижросини халқнинг кўзи олдида амалга ошириш каби қоидалар нафақат бизнинг мамлакатимиз жазолаш тизими тарихи билан, балки дунёдаги бошқа давлатларнинг жазони ижро этиш тизими тарихи билан ҳам боғлиқ ўзига хос бўлган умумий хусусиятдир [4, Б.217].

Аммо, утилитар хусусиятларга эга бўлган жазо назариясининг умумий профилактика (жиноятларни олдини олишнинг умумий функцияси) қисми бўйича илгари сурилган “жиноят содир этилганлиги юзасидан давлат фаолиятини кенг жамоатчиликка эълон қилиш” бўйича билдирилган қарашларининг бугунги дунё талабларига жавоб бермайдиган қуйидаги камчиликлари яққол кўзга ташланмоқда. Хусусан:

- шахснинг давлат томонидан жавобгарликка тортиш жараёнлари субъектив сабабларга кўра ҳар доим ҳам қонуний ечимга сабаб бўлмайди, илгари жамият учун хавфли деб топилган шахс, кейинчалик жамиятнинг жабрдийдаси сифатида қаралиши (масалан, минглаб бегуноҳ инсонларга нисбатан оқлов ҳукмлари чиқарилиши ва реабилитация қилиниши);

- содир этилган жиноятларнинг тафсилотларини эълон қилиш бошқа шахслар томонидан худди шу тарздаги ҳаракатларни содир этиши учун дастуруламал бўлиб хизмат қилиши; (мисол учун фирибгар жуда катта миқдордаги мулкни ўзлаштирди, буни эшитган чорасиз бошқа инсон эълон қилинган айбдорнинг мулкка эга бўлиш усулини билиб олиб, кейинчалик мазкур тоифадаги жиноятларни содир этишига имкон яратилиши)

- жиноят содир этишда айбдор деб ҳисобланган шахснинг келажақдаги табиий ҳуқуқларини бузилиши, яъни жамоатчиликда шакллантирилган салбий фикр босими остида яшашга мажбур қилиниши;

- жазо, ҳуқуқий таъсир чоралари ва бошқа процессуал мажбурлов чораларининг эълон қилиниши асосий жазога қўшимча жазо тариқасида хизмат қилиши, яъни “жазо ичидаги жазо” лаш йўли орқали шахснинг шаъни ва қадр қимматини бадном қилишга уриниш,

- жазо ёки бошқа ҳуқуқий таъсир чораларини кенг жамоатчиликка етказиш жараёни собиқ ЎзССРнинг 21.05.1959 йилдаги Жиноят кодексининг 32-моддасида алоҳида жазо, яъни “жамоат иззаси” тариқасидаги жазо кўринишида ифодаланганлиги ва ушбу жазо тури 22.09.1994 йилдаги Ўзб.Р.Жиноят кодекси билан бекор қилинганлиги [5, Б.21];

- жиноят содир этган шахс ҳақидаги маълумотларни кенг жамоатчиликка ошкор қилиш масаласи ҳозирги кунда на жазо чораси, на мажбурлов чораси, на бошқа ҳуқуқий таъсир чоралари сирасига киритиш мумкинлиги, яъни амалдаги қонунчиликда ўз ифодасини топмаганлиги;

- айбдор шахснинг қилмишларини ва унга нисбатан тайинланган жазоларни жамоатчиликка ошкор этиш, баъзи бир жиноят содир этган шахслар учун жамиятда машҳурликка эришиш йўли сифатидаги истакларини амалга оширишга хизмат қилиши;

- бугунги шиддат билан кириб келаётган медиа-ахборот оқими жамиятда эълон қилинган маълумотнинг телеграмм, фейсбук, ютуб, ватсап ва бошқа Интернет тармоқлари орқали бутун дунё жамоатчилигига тезда тарқалиши ва мазкур ахборотга эга бўлган шахслар томонидан жуда кўплаб муносабат билдирилиши ва мустаҳкамланиши натижасида руҳий босимнинг оммавий тус олиши (психологик жазо), натижада шахс ўзининг бегуноҳлигини исботлаш жараёнида қўшимча равишда жамоатчиликнинг ўзига нисбатан шаклланган нотўғри муносабатига дуч келиши;

- замонавий жамиятнинг олий қадрияти давлат эмас, балки инсон эканлигини инобатга олиб, жазони кенг жамоатчиликка эълон қилиш орқали давлатнинг жамиятни мазкур (жиноятларни олдини олишда умумий профилактика жазо назарияси) бошқариш усули маънан эскирганлигини тан олиш;

- жиноят қонунида жиноий жазоларни кенг жамоатчиликка эълон қилиш тартибини ўрнатилмаганлиги, гарчи одат ҳуқуқи асосида жиноят процессуал қонунчилигида иш юритиш белгиланмаган бўлсада, шахс ҳақидаги маълумотларни жамоатчиликка эълон қилиш-одат ҳуқуқи (СССР қонунчилигига одатланиш) асосида амалга оширилиб келинаётганлиги;

- жиноятчиликнинг олдини олишда умумий профилактика мақсадида жиноят содир этган инсоннинг шахсиятидан фойдаланиб эмас, балки жиноят қонунларида назарда тутилган ҳаракатлар ва уларга нисбатан тайинланиши мумкин бўлган жазоларнинг тарғиботини кучайтириш орқали эришиш мумкинлига эътибор қаратилмаганлиги.

Гарчи, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 16 июндаги «Давлат органлари ва ташкилотларининг фаолияти очиклигини таъминлаш, шунингдек, жамоатчилик назоратини самарали амалга оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ги фармонида ва Олий суд Пленумининг 2021 йил 21 февралдаги “Суд муҳокамаси ошкоралигини ва судлар фаолиятига доир ахборот олиш ҳуқуқини таъминлаш тўғрисида» ги қарорида [6, Б.11] тарафларнинг розилиги билан суд мажлислари телеканаллар, шунингдек, Интернет тармоғи орқали эфирга узатилиши масаласи белгиланган ва бу бўйича манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда икки ой муддатда қонунчилик ҳужжатларига мазкур Фармондан келиб чиқадиган ўзгартириш ва қўшимчалар тўғрисида таклифлар киритиш вазифаси юклатилган бўлсада, афсуски ҳозирги кунга қадар мазкур тартибларни белгилаш бўйича Ўзбекистон Республикаси Жиноят ва Жиноят-процессуал кодексларига бирор-бир ўзгартиш ва қўшимчалар киритилмади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят қонунида ҳам “Жазо бошқа шахслар янги жиноят

содир этишининг олдини олиш мақсадида қўлланилади” деган тушунча ҳозирги кунда ҳам жазоданутилитар мақсадларда фойдаланиш давом этаётганлигидан далолат беради. Ҳозирги кунда инсон ҳуқуқлари олий қадрият деб ҳисобланадиган бир замонда айбдор шахсларни жазолаш орқали уларнинг табиий ҳуқуқларини, яъни шахсий дахлсизлик ҳуқуқларини қурбонлиги эвазига бошқа шахсларни жиноят содир этмасликларини мақсад қилиб, жазо қўллашни кенг жамоатчилик эътиборига етказиш ғоясига ижобий ёндошиб бўлмайди. Аслида эса бошқа шахслар томонидан содир этилиши мумкин бўлган жиноятларни олдини олиш учун муайян бир шахсга жазони қўллаш жараёнини жамоатчиликка унинг розилигисиз эълон қилиш орқали эмас, балки жиноят қонунчилиги тарғиб қилиш, мақолалар ёзиш керак бўлса ҳар битта жиноят тури бўйича қонунлар қабул қилиш йўли орқали эришилиши мумкин.

Бундан ташқари, жиноят ҳуқуқида жазо самарадорлигини ошириш учун Жиноят кодексининг Махсус қисмидаги барча моддаларида назарда тутилган нисбий муайян санкцияларни (масалан 10 йилдан 15 йилгача, 3 йилдан 7 йилгача озодликдан маҳрум қилиш; 100 бараваридан 200 бараваригача жарима ва х.к) судьялар томонидан ососланган ҳолда жазо тайинланиши учун қонун чиқарувчи томонидан жазо меъёрлари ва миқдорларини аниқ қилиб белгилашда ҳар бир модда санкциясига асослангандир қўшимча қисмлар (шарҳлар) киритилиши ёки жазо тайинлаш критерияларини ишлаб чиқиш лозим.

Зеро, жиноят содир этган шахс деб эътироф этилган инсоннинг қилмишига яраша жазо тайинланиши, тайинланаётган ҳар бир жазо миқдори ва меъёри ҳуқуқни қўлловчи шахсларнинг мавҳум ички ҳиссиётига эмас, балки аниқ фактлар ва муайян мезонларга кўра асослангандир лозим.

Чунончи, жиноят содир этган шахснинг айбдорлигини аниқлашда моддий ва процессуал ҳуқуқ нормаларида етарли даражада жуда кўплаб тартиблар ва асослар белгиланган, лекин айбдорга нисбатан тайинланадиган жазонинг тартиблари, асослари ва исботи етарли даражада асосланмаган. Зеро, жиноят ва жазо бир-бирига мутаносиб бўлиши керак. Мисол учун Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 97-моддасининг 1-қисмида назарда тутилган жиноятни содир этган шахсларнинг айбдорлигини исботлашда, камида 14 хил тергов тергов ҳаракати ўтказилиши белгиланган, лекин жазо тайинлашда ЖК моддаси санкциясида биргина ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиниши белгиланган. Бунда, судья қайси ҳолатларда 10 йил, қайси ҳолатда 11, 12, 13, 14, 15 йил ёки 10 йилу 1 ой, 6 ой ва ҳ.к муддатларда тайинлаши мумкинлиги, ёки жазо санкциясида 200 бараваридан 400 бараваригача жарима жазоси назарда тутилган қилмишлар учун қайси ҳолатларда 200, 250, 300, 375 ёхуд 391 баравар миқдорида жарима жазоларининг, ҳатто 1 кун озодликдан маҳрум қилиш жазосини ҳам қонуний асослари кўрсатилган бўлиши лозим. Процессуал қонунчиликда жазо меъёри миқдорининг аниқлашда ечим сифатида судьянинг ички ишончи ва ҳуқуқий онги устувор қилиб белгиланган, лекин шахсни айбдорлигини исботлашда айбдор деб эътироф этилган шахснинг содир этилган қилмишига нисбатан ҳуқуқий онги ёки ички ишончи ёхуд шунга ўхшаш ҳис туйғулари масаласига эътибор қаратилиши лозимлиги ва ҳал қилувчи аҳамиятга эгаллиги белгиланмаган. Мазкур ҳолатда жиноят содир этган шахсга нисбатан жазо тайинлаш масаласининг ноаниқлиги ва исботланмаганлиги, коррупциявий омилларни ва республикаи бўйлаб турли хил амалиётни шаклланишига олиб келади.

Адлия вазирлиги томонидан 2021 йилнинг биринчи чорагида ўтказилган қурилиш, соғлиқни сақлаш, олий таълим ва давлат харидлари соҳаларига оид амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг коррупцияга қарши экспертизаси натижалари таҳлил қилиниб, 226 та қонунчилик ҳужжатларининг 75 тасида (33 фоизи) 302 та коррупциявий омиллар мавжудлиги аниқланган. Хусусан, қурилиш соҳасидаги 44 та қонунчилик ҳужжатларининг 23 тасида (52 фоизи) 124 та, соғлиқни сақлаш соҳасидаги 70 та қонунчилик ҳужжатларининг 13 тасида (19 фоиз) 41 та, олий таълим соҳасидаги 96 та қонунчилик ҳужжатларининг 27 тасида (28 фоизи) 91 та, давлат харидлари соҳасидаги 16 та қонунчилик ҳужжатларининг 12 тасида (75 фоиз) 46 та коррупциявий омиллар аниқланган [7, Б.2] бўлсада, афсуски жиноят қонунчилиги коррупцияга қарши экспертизадан ўтказилмаган ёки коррупциявий омилларни бартараф этиш бўйича йўл харитаси ишлаб чиқилмаган ва баҳо берилмаган.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозимки, жиноят ҳуқуқида жазо қўллаш самарадорлигини оширишда қуйидаги таклифларни бераман:

- ҳуқуқни қўлловчи органнинг нисбий муайян жазоларни қўллаш ваколатларини максимал даражада қисқартириш, яъни ҳар бир жазонинг тури ва миқдори белгилашда аниқ

критериялар ишлаб чиқиб, қонуний мустаҳкамлаш;

- жарима жазоси ёки жабрланувчининг ҳаёти ва соғлиғига етказилган зарарни қоплаш миқдорини белгилашда, айбдорнинг иш ҳақи ва бошқа даромадлари миқдоридан келиб чиқиш;

- жазо қўллашда жазони оғирлаштирувчи ва енгиллаштирувчи ҳолатларнинг таъсирини аниқлаш;

- жазо тизимини мустаҳкамлаш

Ҳуқуқни қўлловчи органнинг жиноят қонуни нормасидаги нисбий муайян жазоларни қўллаш ваколатларини максимал даражада қисқартириш, нафақат жазо самарадорлигига таъсир қилувчи кўпгина омилларнинг талабларини бажаради, балки ҳуқуқни қўллаш амалиётининг бир хиллигига ҳисса қўшади ва коррупцияни олдини олишда катта аҳамиятга эга бўлади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 майдаги “Жиноят ва Жиноят-процессуал қонунчилигитизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирларитўғрисида” ПҚ-3723-сонли қарори / 15.05.2018 й/. <https://www.lex.uz/docs/3735818>

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат органлари ва ташкилотларининг фаолияти очиклигини таъминлаш, шунингдек, жамоатчилик назоратини самарали амалга оширишга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2021 йил 16 июндаги ПФ-6247- сонли Фармони 14-банди, <https://lex.uz/docs/5459107>.

3. Розиков.И. “Жиноят ҳуқуқида жазо назариялари” мавзусидаги магистрлик диссертацияси, ТДЮУ. УДК 343(043.3)(575.1) Давлат аттестацияси комиссиясининг 19.07.2021 йилдаги қарори, Тошкент-2021 й.

4. Таджиханов У., Саидов А. Ҳуқуқий маданият назарияси: Дарслик. 2 томли. Т. 1. – Тошкент,с 1998.

5. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси, <https://www.lex.uz/acts/111453>.

6. Олий суд Пленумининг 2021 йил 21 февралдаги “Суд муҳокамаси ошкоралигини ва судлар фаолиятига доир ахборот олиш ҳуқуқини таъминлаш тўғрисида”ги 04-сонли қарори. <https://sud.uz/qaror/>

7. Адлия вазирлиги, Жамоатчилик билан алоқалар бўлими, 11.05.2021. <https://m.minjust.uz/uz/press-center/news/101954/>